

ORZECZENIE

Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1936/37 na obszarze województw: poznańskiego i pomorskiego.

Na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. w przedmiocie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej do załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) oraz zarządzenia Ministra Opieki Społecznej z dnia 7 grudnia 1935 r. („Monitor Polski” z dnia 13 grudnia 1935 r. Nr. 286, poz. 365), Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza w składzie: Przewodniczącego: Wacława Preniera, Naczelnika Wydziału, jako przedstawiciela Ministerstwa Opieki Społecznej, radcy Michała Banaszkiewicza, jako przedstawiciela Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych i sędziego Sądu Apelacyjnego Stefana Grabowskiego, jako przedstawiciela Ministerstwa Sprawiedliwości — na posiedzeniach odbytych dniami 16, 17 i 18 grudnia 1935 r. w Poznaniu w sprawie warunków pracy i płacy robotników rolnych w województwach: poznańskim i pomorskim — po wysłuchaniu opinii przedstawicieli pracodawców i pracowników rolnych oraz biorąc pod uwagę zarówno ogólną sytuację gospodarstw rolnych, jak i całokształt warunków zatrudniania rolnictwie,

orzeka

warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1936/37 w województwach: poznańskim i pomorskim ustalić, jak następuje:

DZIAŁ I. ORDYNARJUSZE.

§ 1.

Zasady ogólne.

1. Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej strony pracowników z normalną zdolnością do pracy: czelników, stróżów, skotarzy, oprzątczy, polowców, fornali i stangretów (forysiów).

2. Stangretów (forysiów) i t. p. nie uważa się za fornali, o ile pełnią stale obowiązki przy koniach cugowych.

3. Inwalidzi oraz pobierający rentę podlegają osobnej indywidualnej umowie. Inwalidzi wojenni, którzy wykonywują wszelkie prace narówni z innymi pracownikami, nie mogą otrzymać niższego wynagrodzenia.

§ 2.

1. Dział niniejszy obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się z dniem 1 kwietnia 1936 r., a kończy się dnia 31 marca 1937 roku. Obie strony obowiązują wypowiedzenie indywidualnej umowy pracy przed upływem terminu wygaśnięcia niniejszego orzeczenia, a najpóźniej do 31 grudnia włącznie. Niewypowiedzenie umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1936 roku włącznie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Uchylenie się przez którąkolwiek ze stron od przyjęcia wypowiedzenia umowy o pracę teje nie przedłuża. Wypowiedzenie umowy o pracę traci moc prawną, o ile pracodawca do dnia 31 marca 1937 r. nie ureguluje wobec pracownika wszystkich zobowiązań wynikających z niniejszego orzeczenia i w tym wypadku umowa o pracę automatycznie przedłuża się na rok następny.

2. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku nastąpić może na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczej lub też wyroków sądów państwowych, działających według obowiązującego prawodawstwa i według kompetencji.

3. Pracodawcy nie wolno przy końcu roku służbowego wręczyć terminatki (konotatki) pracownikowi, który przepracował na dobro pracodawcy lub danego gospodarstwa 25 lat i który utracił całkowicie lub częściowo zdolność do pracy z tytułu starości, jeżeli pracownik ten nie był uprawnienia do renty niezdolności do pracy lub starczej. Udowodnienie, że pracownik nie był uprawnienia do renty, ciąży na pracowniku. Pracownikowi, któremu w myśl powyższych przepisów nie może być wydana terminatka, który ma zmniejszoną zdolność do pracy, wynagrodzenie może być odpowiednio zmniejszone, stosownie do zmniejszenia zdolności do pracy, nie więcej jednak, niż do połowy. Stopień zmniejszenia zdolności do pracy orzeka lekarz urzędowy lub lekarz instytucji ubezpieczeniowych na wniosek i koszt pracodawcy.

§ 3.

Zatargi.

1. Zatargi wynikłe na tle umowy o pracę pomiędzy pracodawcami a robotnikami regulują Komisje Rozjemcze, bądź sądy państwowe według kompetencji zależnie od ustaw obowiązujących w danych województwach. Do czasu uzyskania właściwe o orzeczenia lub wyroku nie wolno:

- pracodawcom wstrzymywać świadczeń,
- pracownikom przerywać pracy.

2. W wypadkach ciężkiego przewinienia, przewidzianego kodeksem karnym, pracodawca może wstrzymać przed orzeczeniem lub wyrokiem świadczenia w zbożu lub w gotówce, w razie jednak uniewinnienia robotnika przez sąd pracodawca winien wydać zaległe świadczenia wraz z dodatkami miesięcznym w zbożu, jak w gotówce 1 1/2%.

§ 4.

Indywidualne umowy.

Dział niniejszy stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) pod-

stawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki dla pracowników mniej korzystne, niż warunki niniejszego orzeczenia, są nieważne z wyjątkiem specjalnych wypadków, przewidzianych w temże orzeczeniu.

§ 5.

Pracodawcy nie są uprawnieni do samowolnej zmiany świadczeń w naturze na inne. Jeżeli jednak warunki gospodarcze wymagają tej zmiany, może ona być dokonana przez bezpośrednie porozumienie stron, przy pośrednictwie Inspektora Pracy, wreszcie w drodze rozjemczej.

§ 6.

Książka obrachunkowa i kontraktowa.

1. Pracownik otrzymuje od pracodawcy bezpłatnie książkę obrachunkową, zawierającą kontrolę wydanej ordynarji, pensji, potrącen składek ubezpieczenia na starość i niemoć, podatków oraz wszelkich potrąceń, jako też zawierającą spis powierzonych mu inwentarzy. Książka winna być podpisana przez pracodawcę lub jego zastępcę. Poza to wydaje pracodawca bezpłatnie robotnikom swego folwarku, na ręce wybranego przez nich przedstawiciela, jeden egzemplarz niniejszego orzeczenia.

2. Książki obrachunkowe, złożone u pracodawcy, nie powinny być dłużej przetrzymywane, niż 10 dni.

§ 7.

Warunki godzenia ordynariusza z zaciężnikami.

1. Ordynariusz godzący się z zaciężnikami zobowiązany jest przetrzymywać ich cały rok kontraktowy, nie chcąc zrywać kontraktu. Wyjątek stanowi: choroba stwierdzona przez lekarza, wstąpienie w związek małżeński, wojskowość i dojsięcie do pełnoletności. Praca innych domowników u innego pracodawcy jest niedozwolona z wyjątkiem terminatorów i takich, których majątek zatrudniać nie chce lub nie może. O ile pracodawca będzie zatrudniał tego rodzaju domowników, podlegają oni niniejszemu orzeczeniu.

2. Pracownika nie wolno zmuszać ani żądać, aby brał zaciężników nienależących do jego rodziny.

§ 8.

Praca i płaca akordowa.

Stosowanie premjowego i akordowego systemu płac jest dozwolone, przyczem zarobek dzienny robotnika powinien wynosić conajmniej o 10% więcej, niż wynagrodzenie dzienne (naturalja i gotówka) odpowiedniej kategorii pracowników.

§ 9.

Czas pracy.

1. Czas pracy ustala się podług poniższej tabeli, przyczem fornale pracujący końmi mają być zwolnieni przed południem o pół godziny wcześniej, aniżeli inne kategorie robotników, o ile praca ich nie jest ściśle związana z pracą innych robotników rolnych.

M i e s i a c	Początek	Śniadanie	Obiad	Podwieczorek	Koniec	Ilość godzin
Styczeń 1.	8.00	—	12—1.30	—	4.00	6.30
" 16.	7.45	—	12—1.30	—	4.15	7.00
Luty 1.	7.30	—	12—1.30	—	4.30	7.30
" 16.	7.00	—	12—1.30	—	5.00	8.30
Marzec 1.	6.15	8.00—8.15	12—1.30	—	5.30	9.30
" 16.	6.15	8.00—8.15	12—1.30	—	6.00	10.00
Kwiecień 1.	6.00	8.00—8.30	12—1.30	4—4.30	6.45	10.15
" 16.	6.00	8.00—8.30	12—1.30	4—4.30	7.15	10.45
Maj 1.	6.00	8.00—8.30	12—1.30	4—4.30	7.30	11.00
Czerwiec 1.	6.00	8.00—8.30	12—2.00	4—4.30	8.00	11.00
Lipiec 1.	6.00	8.00—8.30	12—2.00	4—4.30	8.00	11.00
Sierpień 1.	6.00	8.00—8.30	12—2.00	4—4.30	8.00	11.00
" 16.	6.00	8.00—8.30	12—1.30	4—4.30	7.30	11.00
Wrzesień 1.	6.00	8.00—8.30	12—1.30	4—4.30	7.00	10.30
" 16.	6.00	8.00—8.30	12—1.30	4—4.30	6.30	10.00
Październ. 1.	6.00	8.00—8.15	12—1.30	—	5.30	9.45
" 16.	6.15	8.00—8.15	12—1.30	—	5.00	9.00
Listopad 1.	7.00	—	12—1.30	—	4.30	8.00
" 16.	7.15	—	12—1.30	—	4.00	7.15
Grudzień 1.	7.30	—	12—1.30	—	4.00	7.00
" 16.	8.00	—	12—1.30	—	4.00	6.30

2. Za początek pracy rano i popołudniu uważa się apel, za koniec zejście z pola. O ile pole leży dalej niż 2 km od podwórza, robotnika należy zwolnić z pracy o 10 minut wcześniej w stosunku do każdego 1 km powyżej 2 km.

3. W razie pilnej potrzeby powyższy podział rozpoczęcia i końca pracy oraz przerw jedzeniowych może być zmieniony przez pracodawcę, jednakże tylko w ten sposób, by ogólna ilość godzin pracy pozostała ta sama.

4. Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy są zobowiązani do pracy poza wyżej określonym czasem, lecz za osobnym wynagrodzeniem, po cenach za godzinę o 25% wyższych według budżetu. Wynagrodzenie za nadgodziny nie ma zastosowania, jeżeli pracodawca udzielił robotnikowi następnego dnia urlopu na czas o 25% dłuższy, niż trwała praca ponad normę dnia poprzedniego. Do robotników pobierających wynagrodzenie za roboty wykonane poza umowionym wyżej czasem pracy nie zalicza się pastuchów, stróżów nocnych i dozorców, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

5. Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy, jak i samowolne spóźnienie się do pracy jest niedopuszczalne i powoduje potrącenia w stosunku procentowym, jak przy nadgodzinach.

§ 10.

Oprzet inwentarza.

1. Oprzet inwentarza odbywa się poza godzinami pracy bez specjalnej dopłaty. Wstawianie do oprzetu inwentarza oraz nazykowanie wozów i narzędzi powinno mieć miejsce nie wcześniej, niż na 2 godziny przed rozpoczęciem pracy.

2. Obrok, siano i t. p. pokarm dla inwentarza ma być przygotowany uprzednio w godzinach pracy w miejscach na to przeznaczonych. Kolejne śpienie przy inwentarzu w nocy i dyżury w dni świąteczne obowiązują wszystkich formali i ręczniaków bez specjalnej dopłaty.

3. Pastuch jest wolny od pracy co trzeci dzień świąteczny (niedziela i święta) i na ten czas, jak również w razie jego choroby, zostaje zastąpiony przez innych wyznaczonych w tym celu pracowników.

4. Ręczniacy obowiązani są w razie zapotrzebowania stawiać się w zastępstwie formali i pastery za odszkodowaniem w wysokości różnicy pełnych zarobków ręczniaka w stosunku do formala.

5. W razie zastępowania pasterza tylko w niedziele i święta otrzymują ręczniak wynagrodzenie w wysokości pełnego budżetu dziennego, o ile to nie jest dzień jego normalnego dyżuru.

6. Do pielęgnowania chorego inwentarza poza godzinami pracy winien pracownik stawiać się za osobnym wynagrodzeniem.

7. Wynagrodzenie nie należy się, o ile zostanie stwierdzone przez weterynarza, że choroba zwierzęcia została spowodowana przez pracownika.

Sianie nawozów sztucznych.

8. Do siania nawozów sztucznych pracodawca daje pracownikowi worek i dopłaca od 1 ha 20 groszy, prócz tego przy sianiu nawozów sztucznych grysących, a zwłaszcza azotniaku wapna, nie mogą być zatrudnione kobiety; pracownicy używani do siania azotniaku i wapna mają otrzymać ochraniacze na oczy i odpowiednie ubranie.

Przemysł rolny.

9. Ręczniacy i chałupnicy zatrudnieni przejściowo w przemyśle rolnym otrzymują za ten czas wynagrodzenie nie niższe, niż formale, zaciężnicy

zaś otrzymują wynagrodzenie nie niższe niż zaciężnicy kategorii IV.

§ 11.

Stróże nocni.

1. Wynagrodzenie stróżów reguluje § 18. Praca stróżów rozpoczyna się wieczorem z odejściem formali z podwórza, a kończy się rano z przyjściem formali na podwórze. Poza tem winni stróże pełnić służbę w podwórzu w czasie przerwy obiadowej. Gdzie niema zwyczaj stróżowania w czasie przerwy obiadowej, tam można zatrudniać stróża (poza stróżowaniem) dziennie 3 godziny i to w czasie od 1 kwietnia do 30 września włącznie.

2. Na czas warty zimowej majątek obowiązany jest dostarczyć stróżowi kożuch, który pozostaje własnością pracodawcy.

§ 12.

Praca w dni świąteczne.

1. Praca w dni świąteczne może być wykonana li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem, wynoszącym 50% więcej od odpowiadającej kategorii w górzelnianach i krocmałnianach na żądanie pracodawcy praca odbywa się zgodnie z ustawą z dnia 18 grudnia 1919 r. (Dz. U. R. P. Nr. 94, poz. 734 z r. 1933) i również po cenach o 50% wyższych od dziennego zarobku.

2. Jako dni świąteczne uważa się następujące: 1) wszystkie niedziele, 2) 1 stycznia Nowy Rok, 3) 6 stycznia Trzech Króli, 4) 2 lutego Matki Boskiej Gromnicznej, 5) 2 święto Wielkiejnocy, 6) 3 maja Święto Narodowe, 7) Wniebowstąpienie, 8) Zielone Świątki, 9) Boże Ciało, 10) 29 czerwca św. Piotra i Pawła, 11) 15 sierpnia Wniebowzięcie, 12) 1 listopada Wszystkich Świętych, 13) 8 grudnia Niepokalane Poczęcie, 14) święta Bożego Narodzenia.

§ 13.

Wyjątkowa przerwa w pracy.

W dni ulwne i wyjątkowej niepogody roboty w polu wykonywane być nie powinny.

§ 14.

Stoennek wzajemny.

1. Pracodawców oraz ich zastępców obowiązują grzeczne traktowanie pracownika i ścisłe przestrzeganie warunków umowy, a zwłaszcza regularne wypłacanie świadczeń i plac przewidzianych orzeczeniem.

2. Pracowników obowiązują grzeczność wobec pracodawców i ich zastępców, ścisłe przestrzeganie zawartych umów, pilne i sumienne spełnianie obowiązków, dążność do największej wydajności pracy i stosowanie się do wszystkich zarządzeń pracodawcy lub jego zastępcy, odnoszących się do wykonania obowiązków służbowych, oraz przestrzeganie wszystkich przepisów porządkowych w obszarze folwarku, jak też dbałość i staranne obchodzenie się z powierzonym sobie inwentarzem żywym i martwym.

§ 15.

Warunki wynagrodzenia.

1. Zgodnie z § 18 niniejszego orzeczenia, ordynariusze pobierają placy gotówkowe miesięcznie z dołu.

2. Wypłata pensji winna nastąpić nie później, jak 7-go następnego miesiąca.

§ 16.

1. Ordynariusze wydają się miesięcznie i to w pierwszych dwóch tygodniach każdego miesiąca.

2. W razie niemożności wydania należnej ordynarii w tym terminie, ustalenie terminu ma nastąpić w drodze bezpośredniego porozumienia stron przy pośrednictwie Inspektora Pracy lub też w drodze rozjemczej. Zboże wydawane na ordynarię musi być zdrowe i dobrze oczyszczone w gatunku, jaki posiada majątek.

§ 17.

1. Skład ordynarii:

9,5 kwintala żyta,
3 kwintale jęczmienia,
1,5 kwintala pszenicy,
1 kwintal grochu.

2. Tam, gdzie groch się sprząta, musi być wydawany w naturze. Gdzie się grochu i pszenicy w dostatecznej ilości nie sprząta, otrzymuje deputant pół kwintala grochu, a resztę w gotówce podług cen giełdowych, pół kwintala pszenicy, a resztę w życie z dopłatą różnicy cen pszenicy w dzień wypłaty; pracodawca może zamiast dopłat w gotówce wydać odpowiednią ilość żyta. W tych majątkach, gdzie nie sieje się ani grochu ani pszenicy, wydaje pracodawca równą ilość żyta.

3. Robotnicy, którzy w ciągu roku kontraktowego ożenili się, mogą być godzeni na ordynarię w zbożu w ilości 14 kwintali.

4. Potrącenia mogą nastąpić z ilości żyta lub jęczmienia w naturze i przewidzianych w tabeli.

5. W wypadkach wspólnego mieszkania robotnika z rodziną pobierającą już cały opał, otrzymuje on do końca roku służbowego połowę opalu, resztę deputatu bez zmian.

§ 18.

Województwo poznańskie.

1. Pensję i ordynarię na rok 1936/37, ustala się jak następuje:

a) pensji rocznej zł 126 dla ręczniaków, zł 144 dla stróżów, skotarzy, oprzetaczy i połowych; zł 162 — dla formali pracujących stale kołmi, oraz
b) ordynarii 15 kwintali obowiązują w województwie poznańskim wszystkie powiaty.

2. W majątkach powiatu inowrocławskiego i b. strzelińskiego, które w roku 1923/24, wydawały 16,5 kwintali ordynarii, w roku 1936/37 ordynaria wynosić będzie 15,5 kwintali.

Województwo pomorskie.

3. Pensję i ordynarię na rok 1936/37 ustala się, jak następuje:

a) pensji rocznej zł 126 dla ręczniaków, zł 144 dla stróżów, skotarzy, oprzetaczy i wartowników, zł 162 dla formali pracujących stale kołmi oraz
b) ordynarii 15 kwintali obowiązują w województwie pomorskim wszystkie powiaty.

4. Oprzetacze żonaci otrzymują ponadto od każdego odsadzonego prosięcia 10 groszy, a od sprzedaży dorosłej sztuki 50 groszy.

5. W powiatach b. wejherowskim, kartuskim, puckim, kościerzynskim, chojnickim i tucholskim za obopólną pisemną umową wzajemian zboża mogą być wydawane świadczenia, nieprzewidziane niniejszym orzeczeniem, jak trzymanie gęsi, owiec, dzierzawienie roli, wydawanie siana itp.; zastrzegają się jednak, że najmniej 13 kwintali winne być wydawane w zbożu. O ile robotnicy z wyżej wymienionych świadczeń nie korzystają otrzymują ordynarię przewidzianą powyżej.

6. W powiatach gnieźnieńskim, starogardzkim i tczewskim obowiązują dla wszystkich kategorii ordynariuszy, ręczniaków, formali, stróżów itp. ordynarii w życie o 1 kwintal rocznie więcej.

§ 19.

Praca i placy kobiet.

1. Żony pracowników nie mogą być zmuszane do pracy. Dojenie krów i inne roboty odbywają się na zasadzie osobnej umowy (par. 7 dział IV).

2. Czas pracy i wynagrodzenie pozostawia się do każdorazowej obopólnej umowy.

§ 20.

Ziemniaki i ziemia pod ziemniaki.

Województwo poznańskie.

1. Deputatnicy dostają 30 kwintali zdrowych suchych ziemniaków.

2. Ziemniaki nieharfowane, wydane wprost z pola od ręki podczas wykopki, liczy się szefel 55 kg za 50 kg.

3. Ziemniaki harfowane lub z kopca liczy się na wagę.

4. Roli uprawionej pod ziemniaki otrzymuje deputatnik 25 arów, w tem przynajmniej 12 1/2 arów ogrodu nawozonego pełną mierzawą co drugi rok, w roku zaś co rok. Posa tem otrzymuje 4 ary roli pod kapuśnik.

5. Połowa roli powinna być wydana przy początku sezonu sadzenia, druga zaś najpóźniej w połowie czasu sadzenia ziemniaków na polach pracodawcy.

6. 25 arów przy dobrowolnej lub jakakolwiek przyczyną spowodowanej zamianie roli na ziemniaki równa się 30 kwintalom ziemniaków odwrotnie.

7. Rola pod len 3 ary nie jest obowiązkowa i podlega obopólnej umowie. Co do ogrodów rozsadników przy domach zostawia się dawniejsze lokalne zwyczaje.

Województwo pomorskie:

8. W województwie pomorskiem deputatnicy otrzymują 37½ arów roli uprawianej, namierzonych i obrabianej koniami. Obróbka ręczna ziemniaków należy do deputatników. Połowę roli pod ziemniaki wydaje się na początku, zaś drugą część w połowie sadzenia ziemniaków na polach pracodawcy. Wszelkie ziemie powinny być obrabiane najpóźniej do 30 maja. Oprócz powyższej roli otrzymuje deputatnik 15 kwintali ziemniaków suchych i zdrowych, które za obopólnym porozumieniem mogą być zmienione na 12½ arów ziemi pod ziemniaki. Tam, gdzie ogrody są stale odgraniczone od siebie, pozostają w dotychczasowym stanie, z tem jednakże, że o ile ogród jest większy od 12½ arów różnicę odlicza się od roli. Dalej otrzymuje deputatnik kapusinek wielkości 3 ary.

9. Ogródków bezpośrednich przy domach t. w. rozsadników nie wlicza się w rolę. Rola pod len 3 ary nie jest obowiązkowa i podlega obopólnej umowie.

Dla obu województw:

10. W ogródkach i rozsadnikach nie wolno uprawiać ziemniaków. Zakaz uprawy ziemniaków dotyczy również miejsc, na których ziemniaki były w ostatnich 3 latach kopcowane lub przechowywane oraz pól w odległości 15 m od domów zamieszkałych i chlewów. Ziemia pod ziemniaki powinna zasadniczo przychodzić w normalnym dożywianiu. W każdym razie ziemniaki nie mogą być sadzone corocznie na tem samym miejscu, przyczem dotyczy to zarówno ziemi wydanej na pole, jak i w stale odgraniczonych ogrodach.

11. W majątkach prowadzących hodowlę ziemniaka oraz w majątkach, położonych w pasach ochronnych, określonych przez Urząd Wojewódzki, pracodawca ma prawo zamiast ziemi pod ziemniaki wydawać ziemniaki gotowe, z tem jednak, że pracownik powinien otrzymać przynajmniej 12½ ara ziemi pod wczesne ziemniaki i wartywa.

12. Pracodawca ma prawo wydawania ziemniaków do sadzenia, wyznaczenia roli pod ziemniaki i zarządzenia sadzenia gatunków rakodolnych. W ostatnim wypadku powinien pracodawca wymienić pracownikowi sadzonki i to w stosunku 50 kg za 50 kg. Przy zmianie miejsc ziemniaków przewozić nie wolno. Pracodawca, od którego pracownik odchodzi, zobowiązany jest odebrać od pracownika posiadane przez tego ziemniaki po cenie (przy zmianie miejsca pracy na 1 kwietnia 1936 r.) 4 zł. za 100 kg ziemniaków zdrowych z zawartością ziemi nie wyżej, jak 5%, wydając jemu jednocześnie odpowiednie poświadczenie. Pracodawca, który tegoż pracownika ukłonił, obowiązany jest na jego żądanie wydać mu tę samą ilość ziemniaków i po tej samej cenie. Jeżeli nowoogrodzony pracownik ma zamiar sprzedać otrzymane od pracodawcy ziemniaki, to pracodawcy przysługuje prawo ich odkupienia po cenie, po jakiej pracodawca te ziemniaki pracownikowi odstąpił.

§ 21.

Utrzymanie inwentarza.

Województwo poznańskie:

1. Każdy deputatnik ma prawo trzymania jednej krowy, a przy trzecim zaciętniku — dwóch krow.

2. Pracodawca daje latem wolne utrzymanie dla każdej krowy objętej kontraktem, na wystarczającym pastwisku pod dozorem odpowiedniego pasterza. W razie braku wystarczającego pastwiska należy wydać odpowiednią ilość zielonej paszy. Na zimę wydaje się na każdą kontraktem przewidzianą krowę 15 kwintali buraków pastewnych lub brukiwi, lub za obopólną zgodą 4 ary roli uprawianej, nadającej się pod okopowe, oraz słomę jarą i siewkę na pasze.

3. Gdzie niema pastwiska, ani zielonej paszy wydaje się inną.

4. W powiatach, gdzie było w zwyczaju wydawanie siana, zwyczaj ten pozostaje nadal.

5. Deputatnik, który umówił się, że nie będzie trzymać krowy, lub o ile ma krowa padła, a władze państwowe nie przyznały odszkodowania, pobiera 2 litry mleka tustego i 3 litry mleka odtłuszczonego dziennie. O ile władze państwowe odszkodowanie przyznały,

a krowy z powodu zarazy trzymać nie wolno, natenczas deputatnik pobiera również mleko jak wyżej aż do uchylenia zakazu. Gdzie mleka dać nie można, płaci pracodawca za 2 litry mleka pełnego i 3 litry mleka odtłuszczonego taką cenę, jaką płaci najbliższa mleczarnia producentowi lub wynagrodzenie przewidziane w budżecie w każdym kwartale.

6. W majątkach, gdzie istnieje dotychczas zwyczaj trzymania więcej, niż jednej krowy, zwyczaj ten pozostaje nadal. Kto nie ma krowy, może trzymać dwie kozy dójki i dwa kozłeta na tych samych warunkach. W razie, jeżeli deputatnik umówił się, że będzie trzymać jedną kozę i jedno kozłeta, otrzymywać on będzie jako ekwiwalent 1 litr mleka pełnego i 1,5 litra mleka odtłuszczonego oraz połowę pastewnych buraków względnie roli.

7. Ściółkę dostarcza pracodawca w tej ilości i gatunku, jak dla inwentarza dominjalnego, Nawóz należy do pracodawcy.

Województwo pomorskie:

8. Każdy deputatnik ma prawo trzymać krowę a przy trzech zaciętnikach — dwie krowy. Gdyby na trzeciego zaciętnika w myśl umowy deputatnik nie trzymał krowy, otrzymuje 1 litr mleka pełnego i 1 litr mleka odtłuszczonego dziennie.

9. Pracodawca zobowiązany jest dla każdej krowy wydzielić wystarczającą paszę, a gdyby pastwisko nie było odpowiednie, stosowną ilość paszy na każdą krowę, a mianowicie: w ziemie 15 kwintali buraków pastewnych lub brukiwi, słomy (paszy) siewki; siano o ile możności wydawane się będzie podług lokalnych stosunków jak dotychczas.

10. Tam, gdzie brak pastwiska i zielonej paszy, wydaje się 7,5 kg kiszonych liści lub 7,5 kg kiszonych wytlóków, albo 0,5 kg suchych wytlóków, albo wreszcie 15 litrów wywaru na sztukę dziennie z wystarczającą ilością siewki.

11. Gdzie zimową porą wydaje się paszę w postaci liści, wywaru lub wytlóków, tam odpada stosowna ilość ewikły lub brukiwi.

12. Okopowizny, które wydaje się w ziemie na każdą krowę, można za obopólną zgodą zmienić na 4 ary roli, zdatnej pod okopowiznę. Słomę na podściółkę pod krowy i do użytku domowego daje się podług potrzeby. Nawóz należy do pracodawcy.

13. Prawo trzymania przychówku służy tym, którym dotychczas było dozwolone. Deputatnik, który umówił się, że nie będzie trzymać krowy, lub o ile krowa mu padła, a władze państwowe nie przyznały odszkodowania, pobiera 2 litry mleka tustego i 2 litry mleka odtłuszczonego dziennie. O ile władze państwowe odszkodowanie przyznały, a krowy z powodu zarazy trzymać nie wolno, natenczas deputatnik pobiera również mleko jak wyżej aż do uchylenia zakazu. Gdzie mleka dać nie można, płaci pracodawca za 2 litry mleka pełnego i 2 litry mleka odtłuszczonego taką cenę, jaką płaci najbliższa mleczarnia producentowi lub wynagrodzenie przewidziane w budżecie w każdym kwartale.

Dla województwa poznańskiego i pomorskiego.

14. Ordynariusze, którzy utrzymują kontraktowo tylko jedną krowę, otrzymują w okresie suchego stania krowy 90 litrów pełnego mleka rocznie.

15. W majątkach, które mleka na sprzedaż nie posiadają, wzamian mleka może być wypłacony równoważnik w grówece podług cen miejscowych.

16. Jako okres zimowy uważa się czas od spędzenia krow z pastwiska do wypędzenia tychże na pastwisko.

17. Do paszy, wydawanej w postaci okopowych dla krow, nie może mieć pretensji nowo sprowadzony pracownik w początku roku służbowego, natomiast odchodzącemu w końcu roku służbowego pracownikowi nie może być ta pasza potrącona.

§ 22.

1. Pracownik ma prawo trzymać dowolną ilość trzody chlewnej w granicach istniejącego pomieszczenia w chlewach czeladnich. Trzymanie kur jest dozwolone. Trzymanie zaś gęsi, kaczek, gołębi, królików i t. p. zależy od obopólnej umowy.

2. Ponadto, w województwie pomorskiem w majątkach, w których dotychczas był zwyczaj trzymania owiec, pozostaje nadal, o ile on nie był uważany jako ekwiwalent za zniżkę deputatu.

§ 23.

O pał.

1. Jako normę opału ustanawia się: 32½ kwintala węgla, z wyjątkiem miała, pospółki i grysiku, pod warunkiem, że dozwolona jest następująca wymiana:

1 metr szczapów twardego drzewa = 3 kwintalom węgla.

1 metr szczapów miękkiego drzewa = 2½ kwintalom węgla.

1 metr wałków 7 — 12 cm grubych miękkiego drzewa = 2 kwintalom węgla.

1 metr wałków 7 — 12 cm grubych twardego drzewa = 2½ kwintalom węgla.

Wałki ponad 12 cm uważa się za szczapy.

1 metr pieńków łupanych = 1,5 kwintalom węgla.

1 metr pieńków z głową = 2 kwintalom węgla.

1 kupka gałęzi II kl. 2 × 2 × 2,5 = 2 kwintalom węgla.

1000 cegiełek torfu prasowanego = 3,5 kwintalom węgla.

1000 cegiełek torfu nieprasowanego = 2,5 kwintalom węgla.

1 kwintal normalnego suchego torfu prasowanego = ½ kwintala węgla.

1,5 kwintala nienormalnego suchego torfu nieprasowanego = ¾ kwintala węgla.

2. Co do drzewa, to pracownik powinien otrzymać 6 metrów szczapów lub wałków; w majątkach, gdzie drzewa szczapowego w dostatecznej ilości dostać nie można, wydaje się conajmniej 4 metry szczapowego drzewa lub wałków i conajmniej 10 kwintali węgla i resztę opału, wedle powyższej tabeli.

3. Gałęzie wydawać można do 31 lipca włącznie. Chrustu nie zalicza się do gałęzi.

4. O ile pomiędzy pracodawcą a pracownikiem wynikną na podstawie jakości torfu nieporozumienia, mogą delegować terytorjalne organizacje po jednym przedstawicielu celem rozstrzygnięcia sporu. Opał wydaje się co pół roku, a conajmniej na kwartał zgóry.

5. Do drzew twardej zalicza się: dąb, buk, grab, akację, klon, wiaź, modrzew, brzozę i olszę.

§ 24.

Mieszkanie.

1. Mieszkanie pracownika musi składać się conajmniej z jednej izby z podłogą drewnianą oraz komory.

2. Izby winny być wytyłkowane ze szczelnymi drzwiami i oknami.

3. W oknach mają być całe szyby; — w razie stłuczenia szyby pracownik jest zobowiązany wstawić ją w ciągu dwóch tygodni. Wapno do białenia dostarcza pracodawca dwa razy do roku w ogólnej ilości 15 kg na mieszkanie. Podłogi mają być położone.

4. Piec mają być doprowadzone do porządku przed 1 listopada 1936. Mieszkania mają być z szczelnym dachem; tam gdzie dachy są popsute, muszą być naprawione w ciągu miesiąca letnich. W majątkach, gdzie woda zacieka do piwnic i mieszkań pracowników, winny być one zabezpieczone w ciągu lata od wody napływowej.

5. Pracodawca i pracownicy winni dbać, aby otoczenie mieszkań pracowników było higieniczne. Obowiązują wybrukowane dostepy do stuzdzen, oraz zastąpienie zgnitych cembry nowymi, lub też zapewnienie pracownikom w inny sposób zdrowej i czystej wody do picia.

6. Zbiorniki na nawóz nie mogą znajdować się w bliższej odległości, aniżeli 20 metrów od mieszkań służbowych. Pracownicy mają składać nawóz ze swoich chlewów w przeznaczonym na to miejscu. W pobliżu mieszkań mają znajdować się zasłonięte ustępy w dostatecznej ilości, które pracownicy obowiązani są trzymać w porządku i czystości. Gdzie jest odpowiednie pomieszczenie w dotychczasowych budynkach, jak również przy mieszkanich nowobudowanych, powinna być urządzona laźnia.

7. W innych majątkach, o ile tylko istnieje możliwość, pracodawcy są obowiązani do urządzania kąpiele.

8. Pożądane jest, aby pracodawcy mający w folwarku elektryczność, wprowadzili ją do mieszkań pracowników. Koszty prądu płaci pracownik.

9. Pracownicy są zobowiązani utrzymywać mieszkania w porządku; trzymanie inwentarza w mieszkaniu jest stanowczo wzbronione.

10. Sublokatorów poza rodzicami i dziećmi pracownika nie wolno przyjmować bez zgody pracodawcy, któremu przy godzeniu ma być zameldowany skład rodziny pracownika.

§ 25.

Pomieszczenie dla inwentarza, okopowych i opału.

1. Pracownik otrzymuje pomieszczenie na ziemniaki, pomieszczenie dla bydła we wspólnym czeladnej oborze lub w specjalnie przeznaczonym na to budynku oraz pomieszczenie dla dwóch sztuk trzody chlewnej i pomieszczenie na opał.

2. Słomę do sienników, przykrywania ziemniaków i podściółkę wydaje się w miarę możności i potrzeby.

§ 26.

Wdowy i emeryci.

1. Wdowy z jednym zaciężnikiem otrzymują conajmniej jedną czwartą część deputatu rączniaka.

2. Wdowy z dwoma zaciężnikami otrzymują jedną trzecią deputatu.

3. Wdowy, które chodzą do pracy w myśl par. 19 oraz posyłają stały zaciąg do pracy, mają prawo trzymania krowy na warunkach § 21. Wrazie niestrzymania krowy upadają wszelkie odeszkodowania. Jeżeli wdowa ma trzech zaciężników, z których jeden odpowiada warunkom IV kategorii zaciężników, pobiera także deputat i zasiłgi rączniaka. Osobne świadczenia dla wdowy w takim razie upadają.

4. Dalsi zaciężnicy pobierają deputat i dniówkę odnośnej kategorii zaciężników.

Ochronki

5. Zakładanie ochronki w poszczególnych majątkach zaleca się.

§ 27.

Urlopy.

1. Pracownik otrzymuje w ciągu roku 10 dni urlopu w dni nieświętne bez potrącenia świadczeń i pensji. Wybór dni urlopu odbywa się w porozumieniu z pracodawcą z wyjątkiem wyjazdów, spowodowanych piśmiennym wezwaniem związków zawodowych. W tych bowiem wypadkach winien pracodawca zgodzić się na zaproponowany dzień urlopu dla jednego robotnika danej majątności tego samego dnia.

2. W czasie pilnych robót, jak zasiewy, żniwa, sianokosy i kopania, urlopy mogą być udzielone w wypadkach tylko wyjątkowo pilnych. Wyjazdy wskutek wezwania urzędów państwowych nie są wliczone do urlopow. O ile pracodawca zgadza się na łączne dwa lub trzy dni urlopu, które obejmują jedno święto, dzień ten liczy się za dzień urlopu. Poza tem odchodzącemu robotnikowi należy się 6 dni wolnych do wyszukania pracy.

§ 28.

Strawne.

1. Pracownikowi wysłanemu w drogę należy się tytułem strawnego za całą dobę 1,80 zł, za obiad 1,00 zł, za kolację 70 groszy.

2. Opóźnienie posiłku o 2 godziny nie pociąga za sobą wypłaty strawnego. W drodze godziny pracy nie obowiązują.

§ 29.

Furmanki.

1. Pracownicy otrzymują:

- zbiorową furmankę do jednego z najbliższych młynów i z młyną;
- do zwózki w dni powszednie swoich produktów rolnych wyprodukowanych w tymże folwarku;
- po księdza, z chrztem, ślubem i pogrzebem.

2. Deputatnikowi, jadącemu wysłaną w interesie pracowników furmanką w dni powszednie czy świętne, nie należy się żadne dodatkowe wynagrodzenie, jak też za kolejne wyjazdy w dni świętne do kościoła. Wyjazdy, noszące wyraźny charakter wyjazdów prywatnych pracodawców poza godzinami pracy, winny być wynagrodzone jak praca poza godzinami służbowymi a więc o 25 procent, a w dni świętne o 50 procent więcej.

3. Pracodawca daje raz na miesiąc (w niedzielę i święta) starym ufomnym ludziom wóz zbiorowy do kościoła i z powrotem ponad odległość 3 km, lecz tylko na główne nabożeństwa.

§ 30.

Obowiązek pracodawców względem Biura Pośrednictwa Pracy.

Wszyscy pracodawcy obowiązani są w terminie ustawowym, t. j. w ciągu 3 dni, zawiadomić odnośnie Biura Pośrednictwa Pracy przy Funduszu Pracy zarówno o każdym wypowiedzeniu miejsca robotnikowi rolnemu, jakoteż o każdym wolnym miejscu (Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 15 lutego 1923 r. — Dz. U. R. P. Nr. 18, poz. 123).

DZIAŁ II. DOZORCY, RZEMIEŚNICY I WYKwalifikowani Pracownicy.

§ 1.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej strony zaś włodarzy, owczarzy, kowali, kołodziejów, stolarzy,

ślusarzy, mechaników, szoferów folwarcznych, ogrodników, chmielarzy, rybaków i t. p. stałych pracowników wykwalifikowanych, zatrudnionych w gospodarstwach rolnych.

§ 2.

1. Obowiązują następujące §§ działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 12, 14, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29 i 30 oraz 2-gi ustęp § 15.

2. §§ 9 i 12 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, nie tyczą się ogrodników, chmielarzy, rybaków i t. p. pracowników, charakter zajęcia których powoduje konieczność wykonywania pewnych czynności poza ustalonym czasem pracy dziennej.

§ 3.

1. § 2 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje z wyjątkiem terminu rozpoczęcia roku służbowego, który to termin uzależnia się od istniejących zwyczajów, stosownie do danego fachu, nie dotyczy to jednak kowali, kołodziejów i włodarzy.

2. Dla kowali, kołodziejów i włodarzy kończy się rok służbowy w roku 1936 z terminem zastrzeżonym w indywidualnej umowie. Nowa zawarta umowa nie może przekraczać terminu dnia 31 marca 1937 r.

§ 4.

Województwo Poznańskie.

1. Włodarze i stangreci oraz kwalifikowani owczarze otrzymują ordynarię według obopólnej umowy, pensję zaś roczną równającą się najmniej jak 180 złotych.

2. Pozalem kwalifikowani owczarze otrzymują 2 baki za zwrotem skóry. Tantjeme daje się następująco: od sprzedanej sztuki 0,75 zł, od uchowanego (odsadzzonego) jagnięcia 0,50 zł, od barana sprzedanego do chowu 2 zł i od dorosłych owiec za każde 50 sztuk 1/2 kg weiny.

3. Kowale i kołodzieje z egzaminem mistrza albo też czeladnika conajmniej z 10-letnią praktyką, wliczając 3 lata nauki, otrzymują minimum miesięcznie 20 pensji.

4. Za używanie własnych narzędzi — kwartalnie 10 zł. Pilniki dostarcza pracodawca bezpłatnie, również świderki dla kowali, które stanowią własność pracodawcy.

5. Deputat pozostaje jak dotychczas, jednakże nie mniej, jak 20 kwintali zboża. W miejscowościach, gdzie w roku 1919 rzemieślnicy trzymali 2 krowy, zwyczaj ten pozostaje nadal.

6. W razie niestrzymania drugiej krowy, pobiera rzemieślnik takie odszkodowanie, jakie w tym wypadku przysługuje ordynariuszowi, mającemu trzech zaciężników, lecz tylko wtenczas, gdy przez cały rok drugiej krowy nie trzyma.

7. Murarze, siodlarze i ogrodnicy pobierają zasługi i ordynarię podług obopólnej umowy, jednak nie mniej jak dotychczas. Płace uczniów normuje się na podstawie płacy i deputatu dla zaciężników.

8. Pobory dla czeladników pozostawia się do obopólnej umowy, lub unormowania na zasadzie płacy powiatowo - miejskiej.

9. Wynagrodzenie za obsługiwane maszyny przy młóceniu i cice pozostawia się obopólnemu porozumieniu.

Województwo Pomorskie.

10. W województwie pomorskim kowale, kołodzieje, cieśle, murarze i siodlarze, którzy złożyli egzamin i mają 5-letnią praktykę za sobą, otrzymują zapłatę w gotówce łącznie z odszkodowaniem za użycie własnych narzędzi 30 miesięcznie, a w powiecie tczewskim otrzymują ponadto rocznie 1 kwintal żyta w ordynarii więcej; deputat dla rzemieślników wynosi 16,5 kwintala zboża.

11. Pilniki dostarcza pracodawca, jako też i świderki dla kowali, które stanowią własność pracodawcy.

12. Dozorcy rolni, jako to: włodarze i karbowi otrzymują ordynarię jak rzemieślnicy, a pensję conajmniej o 25 procent wyższą od pensji ordynariusza.

13. Uczniowie otrzymują deputat i gotówkę podług lat, jak zaciężnicy. Pobory czeladników pozostawia się do unormowania na zasadzie płacy powiatowo - miejskiej lub według obopólnej umowy.

14. Kwalifikowani owczarze i żonaci pomocnicy otrzymują ordynarię nie mniejszą, jak rączniacy. Wynagrodzenie w gotówce wynosi 198 zł rocznie. Tantjeme od sprzedaży podlega obopólnej umowie, wynosi jednak nie mniej, niż 1 procent ceny sprzedaży. Określenie tantjeme od odchowanego jagnięcia i innych pozostawia się indywidualnej umowie.

15. Wynagrodzenie roczne ogrodników pozostawia się do obopólnej umowy z tem, że nie może być niższe niż dotychczas. Płace uczniów normuje się na podstawie płacy i deputatu dla zaciężników.

16. Pasterze otrzymują pensję zł 144 i deputat jak formalnie i od każdego cielęcia odchowanego do 10 tygodni 25 groszy, od sprzedaży dorosłej sztuki 1 zł.

DZIAŁ III. CHAŁUPNICY.

§ 1.

Województwo Poznańskie.

1. Chałupnicy, którzy obowiązują się kontraktem rocznym conajmniej na 270 dni roboczych, otrzymują rocznie deputatu:

- 4 kwintale żyta,
- 1 kwintal jęczmienia,
- 1/2 kwintala grochu,
- 1/2 kwintala pszenicy,
- 1/2 hektara roli pod ziemniaki,

na tych samych warunkach co ordynariusz danego majątku, z tem zastrzeżeniem, że wzamian za 1/4 hektara roli można dać 30 kwintali ziemniaków. Dalej otrzymuje chałupnik 2 wolne furmanki do zwiezienia opału w odległości 10 km. Jeżeli niema możliwości nabycia drzewa w odległości 10 km, uwzględnia się furmanki od rana do wieczora z wyjątkiem czasu zasiewów i żniw. Zaleca się pracodawcom, którzy sprzedają torf lub drzewo, by przy sprzedaży uwzględniali w pierwszym mierze chałupników.

2. Dzienna zapłata wynosi w miesiącach zimowych 1,15 zł, w miesiącach letnich 1,90 zł. Dziewczęta i chłopcy chałupnika otrzymują wyna grodzenie w gotówce i w naturaljach, jak zaciężnicy odnośnej kategorii, a za obopólną umową deputat można przeliczyć na gotówkę.

Województwo Pomorskie.

3. Wolnym robotnikiem względnie chałupnikiem jest ten, który zgodził się wyraźnie jako taki kontraktem rocznym conajmniej na 270 dni roboczych.

4. Żonaci i nieżonaci parobcy ponad lat 21, zdolni do wszelkiej pracy, t. j. do kosy — otrzymują za każdy dzień pracy, prócz gotówki:

- 2 kg żyta,
- 1/2 kg jęczmienia,
- 1/4 kg pszenicy,
- 1/4 kg grochu — oraz rocznie:
- 18 kwintali węgla,
- 6 kwintali słomy,
- 15 kwintali ziemniaków i

3/8 hektara roli na tych samych warunkach, jak ordynariusz danego majątku z tem zastrzeżeniem, że za 1/4 hektara roli można dać 30 kwintali ziemniaków. Wszelka obróbka rolna i zwiezienie świadczeń należy do pracodawcy.

5. Dzienna zapłata wynosi w miesiącach zimowych zł 0,75, w miesiącach letnich zł 1,35. Dziewczęta i chłopcy wolnego robotnika otrzymują wynagrodzenie w gotówce i w naturaljach jak zaciężnicy odnośnej kategorii; za obopólną umową deputat można przeliczyć na gotówkę.

§ 2.

1. W województwach: poznańskim i pomorskim chałupnik lub wolny robotnik zgodzony na cały rok, mieszkający w służbowym mieszkaniu i mający krowę na dworskiej oborze na tych samych warunkach co ordynariusz, otrzymuje mniej roli pod ziemniaki o 1/4 hektara, w czem wartość mieszkania ustala się na 10 arów.

2. Pracodawcy winni zatrudniać chałupników (robotników wolnych), ci zaś mają obowiązek przychodzenia do pracy przez cały rok. Wyjątki od tej reguły są dozwolone za uprzednim porozumieniem z pracodawcą.

3. Prócz powyższego obowiązują następujące paragrafy działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 27, — ten ostatni paragraf, o ile pracownik umówił się conajmniej na 300 dni roboczych, oraz § 28 i § 29 ustęp i punkt b.

DZIAŁ IV. ZACIEŻNICY.

(§ 7 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy).

§ 1.

Zasady ogólne.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony wszystkich zaciężników.

§ 2.

Obowiązują następujące paragrafy działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 (jedynie o nawozach sztucznych), 12, 13 i 14.

§ 3.

1. Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy są zobowiązani do pracy poza czasem określonym w par. 9 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, lecz za osobnym wynagrodzeniem po cenach o 25 procent wyższych od normalnego wynagrodzenia tak w naturaljach, jak w gotówce. Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy, jak i samowolne spóźnienie się do pracy jest niedopuszczalne i powoduje potrącenie w stosunku procentowym, jak przy nadgodzinach.

2. Praca w dni świąteczne może być wykonywana tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem po cenach o 50 procent wyższych od normalnego wynagrodzenia tak w naturaljach, jak w gotówce.

§ 4.

1. Indywidualne umowy zawiera pracodawca bezpośrednio z zaciężnikami, lub też, o ile idzie o małoletnich, poniżej 21 lat, z ich prawnym opiekunem. Z chwilą zawarcia takiej umowy pracodawca jest obowiązany dać stałe codzienne zatrudnienie, a pracownik uczęszczać do pracy. Jeżeli pracodawca nie dostarczy zaciężnikowi pracy, winen mu zapłacić zarówno w gotówce jak i w naturaljach jak za dzień przepracowany. Pracodawca jest zobowiązany dostarczyć pracy w dni wolne i wyjątkowej niepogody. Pracownikowi za te dni nie potrąca się deputatu i wlicza się do obowiązkowych 280 dni pracy. Jeżeli pracownik opuści pewną ilość dni z powyżej oznaczonego minimum nie będąc chorym, pracodawca za każdy dzień niestawienia się nie wyda mu żadnych świadczeń i ponadto potrąci mu dzienną cenę.

2. Jeżeli pracownik nie może stawić się do pracy, winien w przeddzień uprzedzić o tem pracodawcę. O ile otrzyma zgodę pracodawcy, to w tym wypadku deputatu się nie potrąca. Ci zaciężnicy, którzy zawarli indywidualną umowę z pracodawcami, pracować mogą poza folwarkiem jedynie za zgodą pracodawcy. Zaciężnik zgłoszony według pewnej kategorii plac z początkiem roku służbowego pozostaje w tej kategorii do końca roku służbowego bez względu na przekroczenie odpowiedniego wieku.

§ 5.

Klasyfikacja i wynagrodzenie gotówkowe zaciężników.

1. Kat. I, dziewczęta i chłopcy od 15 — 16 w miesiącach letnich 50 groszy, w miesiącach zimowych 35 groszy dziennie.

Kat. II, dziewczęta i chłopcy od 16 — 18 lat, w miesiącach letnich 70 groszy, w miesiącach zimowych 40 groszy dziennie.

Kat. III, dziewczęta ponad 18 lat, w miesiącach letnich 90 groszy, w miesiącach zimowych 50 groszy dziennie.

Kat. IV, chłopcy od 18 lat, w miesiącach letnich 1.10, w miesiącach zimowych 0,75 dziennie.

2. Za miesiąc letni uważa się: kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, pozostałe miesiące jako zimowe.

3. Powyższa klasyfikacja i wynagrodzenie stosuje się do wszystkich robotników fizycznie normalnie rozwiniętych.

4. Chłopcy zatrudnieni jako fernali dostają dodatek 3 kwintali żyta w stosunku rocznym i zastaw gotówkową co najmniej IV kategorii zaciężnika. W niedziele i święta za odpasanie koni otrzymują połowę płacy gotówkowej dziennej, za dyszlar całodzienny całkowitą dniówkę.

5. Chłopcy kategorii IV otrzymują za każdy dzień ciężką kosą dodatek gotówkowy w wysokości 60 gr.

§ 6.

Wynagrodzenie w naturaljach.

1. Zaciężnicy otrzymują następujący deputat w stosunku rocznym na 280 dni roboczych:

od 15 do 16 lat:

3 kwintale żyta,
1 kwintal jęczmienia,
1/2 kwintala grochu,
15 kwintali kartofli, lub 0,125 ha roli,
2,5 kwintala węgla;

ponad 16 lat:

4 kwintale żyta,
1 kwintal jęczmienia,
1/2 kwintala pszenicy,
1/2 kwintala grochu,
15 kwintali ziemniaków, lub 0,125 ha roli,
2,5 kwintala węgla.

2. W majątkach, które nie sieją grochu i pszenicy, całą ilość zboża wydaje się w życie.

3. Ordynariusz trzymający trzech zaciężników ma prawo do drugiej krowy. O ile umówił się bez drugiej krowy, dostaje jeden litr mleka pełnego i jeden litr mleka odciganego dziennie za wszystkie dni robocze zaciężnika. W razie, gdy trzeci zaciężnik porzuci pracę, ordynariusz w przeciągu 6 tygodni winien skasować drugą krowę. W wypadkach śmierci, kalectwa, ożenku i wojskowości przedłuża się powyższy termin do 3-ch miesięcy.

4. O ile pracodawca na trzymanie krowy przy trzecim zaciężniku z jakichkolwiek powodów nie zezwala, lub zwyczaj trzymania nie istnieje, płaci pracodawca odszkodowanie budżetem przewidziane i to w ratach miesięcznych.

5. Trzeci i każdy następny zaciężnik otrzyma 1/2 kwintala pszenicy rocznie poza deputatem; tam, gdzie niema w dostatecznej ilości pszenicy — 1/2 kwintala żyta.

§ 7.

Wynagrodzenie dla dojarek.

1. Jako zapłatę za udój pobierać będą:

- dziewczęta dziennie jeden procent od ceny sprzedaży w najbliższej mleczarni ilości mleka wydojonego, prócz tego 1 litr mleka dziennie, lub jego ekwiwalent po tej samej cenie;
 - kobiety dziennie 2 procent od ceny sprzedaży w najbliższej mleczarni ilości mleka wydojonego, prócz tego 1 litr mleka dziennie lub jego ekwiwalent po tej samej cenie.
2. Czas udójowy wyznacza pracodawca.
3. Dojarka jest obowiązana doić bez przerwy cały miesiąc.

4. Dziewczyny ponad 16 lat mogą być zatrudnione przy doju, o ile są odpowiednio silne.

DZIAŁ V. ROBOTNICZY SEZONOWI.

§ 1.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony robotników sezonowych.

§ 2.

Jako robotników sezonowych uważa się tych pracowników, którzy mieszkają u pracodawców we wspólnych koszarach dla sezonowych (dla miejscowych robotników sezonowych patrz § 11) i którzy zobowiązują się kontraktowo do robót rolnych w sezonie od dnia ich zakontraktowania aż do zakończenia wszystkich robót rolnych względnie wszystkich wykopków, albo też do wykonania prac okresowych, jak obróbki zbóż, obróbki okopowych, sianobrania, żniw, wykopków, nie krócej jednak, niż na miesiąc. Umowa z pracownikami sezonowymi krócej, niż na cały sezon, powinna być sporządzona na piśmie lub zawarta ustnie w obecności co najmniej dwóch świadków. Za obopólną indywidualną umową można robotników i robotnice sezonowe zatrudniać przez całą zimę. Zwolnienie robotnika może nastąpić tylko za poprzednim 14-dniowym wypowiedzeniem.

Czas pracy.

§ 3.

Czas pracy obowiązuje ten sam, jaki jest przewidziany w § 9 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

Wynagrodzenie i książki obrachunkowe.

§ 4.

1. Zarobki wypłaca się robotnikom sezonowym co miesiąc przez pracodawcę lub przez upoważnionego do tego urzędnika. Zastaw (kaucja) odciąża się w pierwszych trzech miesiącach od każdej wypłaty w wysokości 1/3 przypadającego zarobku gotówkowego.

2. Pracodawca jest obowiązany dostarczyć każdemu robotnikowi książkę obrachunkową, w której zapisuje wszystkie wypłacone lub zatrzymane pieniądze. Książka obrachunkowa winna być co najmniej na 1 dzień przed każdą wypłatą odnośnemu robotnikowi doręczona.

Klasyfikacja i zarobek gotówkowy robotników miejscowych i zamiejscowych.

§ 5.

1. Zarobek dzienny w gotówce wynosić będzie:

Kategoria I. Dziewczęta i chłopcy od lat 16 — 18 w czasie od 1 kwietnia do 30 września 1.00, w pozostałych miesiącach 0.65.

Kategoria II. Dziewczęta ponad 18 w czasie od 1 kwietnia do 30 września 1.10, w pozostałych miesiącach 0.80.

Kategoria III. Chłopcy od lat 18 wykonujący wszelkie prace męskie w czasie od 1 kwietnia do 30 września 1.30, w pozostałych miesiącach 1.00.

2. Za każdy nieprzepracowany dzień odciąża się wysokość świadczeń w deputacie.

3. Chłopcy kategorii III otrzymują za każdy dzień ciężką kosą dodatek gotówkowy w wysokości 60 gr.

§ 6.

Deputat robotników pozamiejscowych.

1. Ordynariusz otrzymuje każdy robotnik i robotnica tygodniowo:

15 kg ziemniaków,
7 litrów mleka zbieranego, lub
3,5 litra mleka niezbianego,
3,5 kg chleba,
1 kg grochu,
1/2 kg kaszy,
1 kg mąki,
1/4 kg soli.

§ 7.

1. Wymiana na inny gatunek żywności jest dozwolona za obopólnym porozumieniem.

2. Pracodawca dostarcza wspólne mieszkanie oddzielnie według płci, wspólne ognisko do gotowania i prania, wolny opał i światło, dalej inwentarz kuchenny, jak: garnki do gotowania, miski do jedzenia, kubki do picia, wiadra do wody, wanienkę do prania i siekierę do rąbania drzewa. Każdy pracownik winien się zaopatrzyć w kołdrę (dere) i siennik.

3. Gotowanie stawy powierza pracodawca lub jego zastępca kobiecie przez niego wyznaczonej, do której również należy uprządkowanie mieszkań i sypialni oraz odbieranie potrzebnej ilości ziemniaków, pranie bielizny dla robotników i odbieranie deputatu dla wszystkich.

4. Odnośna kobieta winna być zwolniona od pracy rolnej. Kucharka pobiera płacę i deputat dziewcząt sezonowych przez wszystkie dni tygodnia, także za niedziele i święta. Obowiązkiem kucharki jest wystawić na czas jedzenie, by robotnicy punktualnie do pracy mogli stanąć. Do rąbania drzewa na opał dostarcza pracodawca kucharcze w miarę potrzeby odpowiednią pomoc. Na dziesięciu do dwudziestu pracowników przypada jedna kucharka.

5. Kucharka — a gdzie jest zwyczaj trzymania akordnika, akordnik obowiązany jest kwitować w książce deputatowej otrzymany deputat.

§ 8.

Sporządzanie robotników.

Koszty podróży do miejsc pracy reguluje Biuro Funduszu Pracy z pracodawcą. Robotnicy, którzy przepracowali u jednego pracodawcy cały sezon, otrzymują koszty podróży do miejsc koncentracyjnych od pracodawcy. Robotników miejscowych sezonowych, zamieszkałych w powiecie, odwozi pracodawca furmanką do miejsc zamieszkania.

§ 9.

Odszkodowania za narzędzia.

Wszelkie narzędzia robocze dostarcza pracodawca bez odszkodowania ze strony robotników. W majątkach, gdzie pracodawca nie daje narzędzi, płaci na osobę i sezon dla chłopaków 12 zł, dla reszty robotników 7 zł.

§ 10.

Płaca akordowa.

1. Płace akordowe będą opłacane według zasad działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy ordynariuszy.

2. Przy sprzęcie okopownym (ziemniaków, buraków i t. p.) na akord wartości deputatu się nie odlicza, natomiast przy sieczeniu na akord odlicza się deputat za każdy dzień pracy akordowej.

§ 11.

Miejscowi robotnicy sezonowi.

Miejscowi robotnicy sezonowi, pochodzący z tegoż województwa i będący na własnym wickcie, pobierają płacę w gotówce w myśl § 5 niniejszego działu oraz deputat kwartalnie, jak następuje:

1 kwintal żyta,
1/8 kwintala pszenicy,
1/4 kwintala jęczmienia,
1/8 kwintala grochu,
3,25 kwintala ziemniaków,
1/2 metra drzewa (szczapów).

W majątkach, które nie sieją grochu i pszenicy, wydaje się wzamian żyto w tejże ilości.

DZIAŁ VI. SZWAJCARZY.

§ 1.

Zasady ogólne.

Za dojarza zawodowego (szwajcara) uważa się tego rodzaju mężczyznę, który pracował jeden rok jako uczeń i trzy lata jako pomocnik u zawodowego dojarza i posiada odpowiednie zaświadczenie o odbyciu przepisane go czasu nauki i służby w charakterze pomocnika dojarza, podpisane przez zawodowego dojarza lub dojarzy, u których pracował, oraz poświadczone mu przez pracodawców, u których w czasie nauki i praktyki na dojarza był zatrudniony. Zawodowy dojarz musi się wykazać dokładną znajomością zasad dojenia, żywienia bydła i pielęgnowania go w chorobach oraz wychowu cieląt.

§ 2.

Obowiązki dojarza.

1. Dojarz i jego ludzie obejmują pilnowanie i opiekę nad powierzonym im bydłem i gospodarką mleczną. Do jego obowiązków należy między innymi odpasanie, dojenie, utrzymanie w czystości bydła oraz czyste i prawidłowe dojenie krów. Dojenie odbywa się dwa do trzech razy dziennie, po ocieceniu obowiązkowo trzy razy dziennie. Zopatrzenie stajni w wodę, utrzymanie narzędzi stajennych i koryt w czystości, dowóz względnie dostarczenie paszy pozostaje jak dotychczas (otworzenie zmarniętych kopców zarządza sam pracodawca). Na żądanie pracodawcy musi być nawóz codziennie z obory usunięty i na gnojowniku zrównany. Tam, gdzie do wywożenia mierzwy dostarczono siły pociągowej, pozostaje ten zwyczaj nadal. Zaleca się dojarzom używać do tego stadnika. Za uszkodzenie obory, niszczenie narzędzi stajennych oraz za stratę powstałą przez oczywistą winę dojarza, względnie jego ludzi, dojarz odpowiada osobiście. Mleko należy ochłodzić i w dobrze ochłodzonym stanie odstawić do miejsca na ten cel przeznaczonego.

2. Szwajcar (dojarz) jest odpowiedzialny za to, aby mleko odestane zostało w dobrze ochłodzonym i czystym stanie. Za stratę powstałą przez kwaśnienie mleka z winy szwajcara odpowiada tenże. Gdzie istnieje zwyczaj centrifugowania mleka, musi to dojarz bezwarunkowo wykonać. Dojarz prowadzi książkę codziennego udoju oraz tablicę co do pogonienia i ociecenia krów oraz wydajności mleka pojedynczej krowy. Dojarz utrzymuje w czystości w dobrym stanie naczynia do dojenia, konwie, ewentualnie centrifuży. Jeden dojarz obowiązany jest doić i pielęgnować 20 krów i 15 jałowizny. Dojarz obowiązany jest prawidłowo cielęta poić do 10 tygodni.

§ 3.

Zapłata.

1. Dojarz pobiera miesięcznie w gotówce:
 - a) od sztuki krowy dojeń, wołu roboczego, stadnika rozplodowego 1,30 zł,
 - b) od sztuki jałowizny powyżej 10 tygodni do dojścia do krowy dojeń lub wołu roboczego 80 groszy,
 - c) za wychowanie zdrowego cielaka do 10 tygodni 80 gr,
 - d) od każdego udojonego litra mleka 1% od ceny otrzymanej w mleczarni.
2. Za sprzedaż bydła dojarz pobiera:
 - a) od każdej dużej zdrowej sztuki 1% co najmniej,
 - b) od małej sztuki 1% co najmniej.
3. Jeżeli ilość bydła nie odpowiada stosunkowi 20 krów na 15 jałowizny, winien pracodawca za każdą nadliczbową jałowkę dopłacić dojarzowi 0,65 zł.
4. Pod kategorię jałowizny podciąga się w tym wypadku także cielęta w wieku do 10 tygodni, mimo że za cielęta te dojarz pobiera już osobną zapłatę.

§ 4.

1. Dojarz otrzymuje deputat taki sam, jak rzemieślnik z tą różnicą, że ilość ziemniaków oblicza się na 50 kwintali i 12 i pół arów roli. Zmianę pozostawia się obopólnemu porozumieniu.

2. Tam, gdzie więcej wydawano, zwyczaj ten pozostaje nadal.

§ 5.

Mieszkanie.

Dojarz (szwajcar) winien otrzymać odpowiednio mieszkanie.

§ 6.

Opał.

Opał wydaje się według norm działu I. niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

§ 7.

Mleko.

Dojarz otrzymuje 4 litry mleka tłustego, 2 litry mleka odtuszczonego dziennie.

§ 8.

Deputat dla pomocników.

Pomocnicy bez różnicy płci otrzymują deputat zaciężnika ponad lat 16, niezależnie od wieku pomocnika, byle by wykonał swoje obowiązki przy udoju i oprzątaniu przepisanych dla dojarzy 20 krów i 15 sztuk jałowizny:

- 1) 4 kwintale żyta,
- 2) 1 kwintal jęczmienia,
- 3) ½ kwintala grochu,
- 4) ½ kwintala pszenicy,
- 5) 2 i ½ kwintala węgla,
- 6) 15 kwintali ziemniaków, oraz
- 7) 2 litry mleka tłustego dziennie.

§ 9.

Uwagi.

1. Wszystkie narzędzia, z wyjątkiem widel i łopat, dostarcza pracodawca. Wszelkie inne umowy zawarte indywidualnie, ustnie lub pisemnie upadają z chwilą wejścia w życie niniejszego orzeczenia. Każdy dojarz ma prawo uczęszczać do kościoła i otrzymuje w roku urlop taki, jak rzemieślnicy.

2. Zwolnionemu dojarzowi przy przeprowadzce daje pracodawca furmanki do najbliższej stacji kolejowej.

3. Książki kontraktowe wydaje się podług zasad działu I. niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

DZIAŁ VII.

§ 1.

Pracownicy, którzy nie podpadają pod żaden z poprzednich działów niniejszego orzeczenia, a mieszkają w mieszkaniach pracodawcy i są zatrudniani dorywczo, otrzymują wynagrodzenie dzienne nie niższe niż robotnik sezonowy miejscowy według budżetu, ustalonego w drodze porozumienia organizacji pracodawców i pracowników. Za mieszkanie, utrzymanie krowy i ziemię pod ziemniaki, o ile pracownik korzysta z tych świadczeń na zasadzie indywidualnej umowy, pracodawca może potrącić z należności robotnika za pracę według przepisów § 2 działu III niniejszego orzeczenia, obliczając wartość ziemi według budżetu.

§ 2.

Jeżeli taki pracownik jest zatrudniony w majątku co najmniej 270 dni w roku, należy mu się wynagrodzenie w gotówce i naturaljach jak chałupnikowi (wolnemu robotnikowi).

Orzeczenie niniejsze obowiązuje od dnia 1 kwietnia 1936 r. do dnia 31 marca 1937 r. na terenie województwa poznańskiego i pomorskiego.

Poznań, dnia 18 grudnia 1935 r.

Przedstawiciel Ministerstwa Opieki Społecznej:
(—) *W. Prenier*.

Przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych:
(—) *M. Banaszkiewicz*.

Przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości:
(—) *St. Grabowski*.